

bijna vergeten:
DE VERDROOMDE REALITEIT VAN
FRITS KLEIN

WILLEMJN GERTSEN. Yves Klein werd met zijn monochroom blauwe doeken beroemder dan zijn vader, Frits Klein (1898-1990). Die had een heel andere instelling: 'Je moet iets maken dat blijft bestaan, dat blijft boeien.' Kunsthandel Dolf D. van Omme toont tijdens pAn Amsterdam schilderijen en werken op papier van verschillende periodes uit het oeuvre van de bijna vergeten kunstenaar Frits Klein.

Avant la Guerre, 1940, ges. r.o., aquarel op papier, 24,5 x 32 cm, particuliere collectie

20STE-EEUWSE SCHILDERKUNST

Le Magasin de fleur, ges. r.o., pastel op papier, 43,5 x 32 cm, particuliere collectie

Nog levendig herinner ik mij de opening van de tentoonstelling van Frits Klein in augustus 1968 in het Waaggebouw in Nijmegen: tientallen mensen, die op een warme zomeravond de trappen van het middeleeuwse bouwwerk beklommen, om in een volle zaal, waarin nauwelijks een zuchtje koelte doordrong, de opening van een tentoonstelling bij te wonen. Die grote toeloop was uniek in Nijmegen. Nog verbazingwekkender was dat die belangstelling in de daarop volgende weken, bijna tot op de laatste dag, bleef aanhouden. En dat terwijl de naam Frits Klein tot dan toe vol-

strekt onbekend was in Nijmegen en omstreken', aldus schrijver Henk van Gelre tijdens zijn toespraak ter gelegenheid van de Frits Klein tentoonstelling in het Van Goghmuseum in Amsterdam in 1978. Klein exposeerde vanaf 1968 regelmatig in Nederland tot zijn laatste retrospectief ter gelegenheid van zijn 90ste verjaardag in 1988.

PARIJSE VRIENDEN

Frits Klein maakte vanaf de jaren twintig van de twintigste eeuw werken in de Franse impressionistische traditie van eind negentiende eeuw. Zelfs in

de tijd dat het kubisme regeerde en museumdirecteuren kunstenaars aanraadden om abstract te gaan werken, bleef Klein zijn onderwerpen en schilderwijze trouw. In Parijs was hij leerling van André Lhote (1885-1962) en Conrad Kickert (1882-1965) en hij had een grote bewondering voor Monet, de intimisten Bonnard en Vuillard, en William Turner. Met Piet Mondriaan als buurman in het legendarische huis aan de Rue du Départ ontwikkelde Klein zich toch volgens zijn eigen ideeën. Toen hij in 1919 naar Parijs kwam bewonderde men de kubisten, terwijl Klein Claude Monet en Pierre Bonnard bewonderde, de impressionisten. 'Ik heb kleurencombinaties in mijn hoofd en daar zoek ik dan tafereelen bij', vertelde hij in een interview. Hij werkte vanuit kleur naar een voorstelling, soms vanuit een oranjegele voorkeur, soms uit een groengele, dan weer uit een paarsblauwe.

Na de Tweede Wereldoorlog overspoelde de abstracte stijl de schilderkunst; wie niet abstract schilderde mocht er niet op rekenen serieus genomen te worden. Klein kreeg zelfs van Willem Sandberg, de toenmalige directeur van het Stedelijk museum Amsterdam, te horen dat zodra hij abstract ging werken hij 'zijn man' zou zijn. Maar Klein voer zijn eigen koers en zijn werk vond een weg naar veel particulieren in Frankrijk, Japan en Nederland.

Ook Kickert bewonderde zijn eigenzinnigheid: 'Je kleuren zijn verrukkelijk onreëel. Je ziet onze Jardin du Luxembourg in rijke roden en smaragdgroenen, je ziet je hemelen vol rijke violetten, turquoisen en robijnen. Je parelmoeren zeeën, omhuld van sfeer, beven onder zwoele koepels van wolkenloze hemelen vóór vochtige, roze en gele stranden', aldus Conrad Kickert in een open brief gepubliceerd in *Het Vaderland* op 5 mei 1956. Kickert was niet de enige kunstcriticus met waardering voor Klein; zijn werk werd ook bewonderd door onder anderen Jan Engelsman, Hans Redeker en Ed Wingen. Ook Franse kunstcritici, waaronder R.V. Gindertael, Raymond Cogniat en Jean Chabanon schreven over Klein. De Fransen vergeleken hem vaak met Odilon Redon. 'Klein werkt zoals Odilon Redon: vertrekend vanuit een droom van kleuren van waaruit het motief langzaam vorm aanneemt. Daarmee keert hij desondanks toch weer naar de realiteit terug, zij het naar een verdroomde realiteit', aldus een Franse recensie.

ONWERELDSE KLEURENPRACHT

Circussen en paarden, bloemenwinkels, lieflijke stranden en betoverende tuinen en perken waren de onderwerpen die zijn voorkeur hadden. In deze vormen gaf Klein de emoties weer die uit zijn kleuren spreken. Het effect is

'IK HEB KLEURENCOMBINATIES IN MIJN HOOFD EN DAAR ZOEK IK DAN TAFERELEN BIJ.'

een poëtisch realisme waarmee hij pure vreugde creëerde. Of het nu circuspaarden zijn of vrouwen flanierend met een parasol, in al zijn werken manifesteert zich een onmiskenbaar gevoel van geluk. Hij creëerde onder andere prachtige paarden in idyllische kleuren die soms meer of minder uitgewerkt en soms sterk geabstraheerd waren. Veelal ontstaan de vormen door uitsparingen, alsof ze schijnen op te rijzen uit een droom van de herinnering. Ook maakte hij prachtige bloemenwinkels met een ongelooflijke rijkdom aan kleuren en talloze strandgezichten. Het merendeel van de strandgezichten blinkt uit door Kleins technisch vermogen om met heel weinig middelen een fascinerend tafereel op te roepen. En overall spelen licht en kleur een grote rol. Klein is zo bezeten van al die fijne kleuren dat ze zijn doeken de aanblik geven van een wereld van flonkerende lichtjes waarin de figuren en paarden door de kleur leven. Zijn kleurgevoel heeft met zijn eerste vijf levensjaren in Indië te maken: toen hij eenmaal in Parijs en aan de Côte d'Azur ging werken, kwamen de Indische kleuren weer terug in zijn herinnering. Er valt nauwelijks aan de betovering van de onwereldse kleurenpracht van Klein te ontkomen.

Klein werkte in verschillende technieken: voornamelijk in olieverf, pastel en aquarel, en hij maakte ook tekeningen en litho's. De pastels zijn fluweelzacht, gemaakt op een velours papier waar het krijt als het ware wordt ingedrongen. 'Pastel is een verrukkelijke techniek', zei Klein, 'en je kunt er heel gemakkelijk buiten mee werken. Olieverf is tijdrovender door het wachten op de droging. Dikwijls maak ik eerst kleine studies in aquarel die ik dan later uitwerk in pastel of olie.' In al deze technieken legde hij een bijzondere virtuositeit aan de dag.

CAGNES-SUR-MER

Frits Klein werd in 1898 in Bandoeng, voormalig Nederlands-Indië, geboren. Zijn vader, die tien dagen voor zijn geboorte overleed aan een tropische ziekte, bezat kinine- en koffieplantages. Op zijn vijfde verhuisde Klein naar Apeldoorn voor een Europese opvoeding. Via de familie van een schoolvriendje kwam hij in contact met de schilderkunst van zijn tijd. De familie Wegerif bezat werk van onder anderen Paul Klee, Kees van Dongen, Kandinsky en Van Gogh. Na de HBS en de Handelsschool in Rotterdam was het voor Klein duidelijk dat hij wilde schilderen. Zijn moeder steunde

Dans la piste de cirque, ges. r.o., olie op doek, 46 x 55 cm, Collectie Kunsthandel Dolf D. van Omme

La mère et l'enfant ambulante dans un parc, ges. r.o., pastel op papier, 32,5 x 41 cm, particuliere collectie

Sur la plage, ges. r.o., olie op doek, 63 x 80 cm, Collectie Kunsthandel Dolf D. van Omme

20STE-EEUWSE SCHILDERKUNST

Les voiliers a West Kirby, ges. r.o., pastel op papier, 30,5 x 38,5 cm, particuliere collectie

hem en hij vertrok op twintigjarige leeftijd naar Parijs waar hij lessen ging volgen bij André Lhote. Hier werd hij al gauw 'Fred' genoemd; Frits klonk te Duits. In 1926 verhuisde Klein naar Zuid-Frankrijk en kocht in Cagnes-sur-Mer een ruïne die hij tot atelier en woning verbouwde. Hier woonde hij met zijn vrouw, de kunstenares Marie Raymond, en hun zoon Yves.

In Cagnes-sur-Mer woonden ook August Renoir en Pierre Bonnard. Tot een contact is het nooit gekomen. Klein verlangde er wel hevig naar om Bonnard op te zoeken, maar zijn bescheidenheid weerhield hem ervan de meester te benaderen. Het Franse dorpje tussen Cannes en Nice was in die jaren een Nederlandse kolonie van kunstenaars en schrijvers, met inwoners zoals Charles Eyck, Kees Kelk, Geer en Jacoba van Velde en Arnold Clerx. Zij vormden de Société des Beaux-Arts van Cagnes-sur-Mer, waar Klein de voorzitter van was.

Marie Raymond ontplooidde zich in Cagnes-sur-Mer tot een gewaardeerd kunstenares. Zij werkte abstract en had veel succes. Zoon Yves lanceerde in het midden van de jaren vijftig een jiu-jitsu school. Later besloot ook hij zijn weg in de kunst te zoeken. Toen hij een boodschap ging doen vroeg hij zijn vader een doek alvast van ondergrond te voorzien. Frits schilderde het stuk linnen egaal blauw. Toen Yves dit zag, vond hij het zo mooi dat hij besloot om het zo te laten. Dit was het begin van een legendarische avant-gardist die met zijn performances met naakte, in blauwe verf gehulde modellen Parijs deed opschrikken. Frits Klein heeft het werk van zijn zoon

nooit begrepen, noch gewaardeerd. Yves stierf jong, in 1963.

Voor het uitbreken van de oorlog verkocht Klein zijn huis in Cagnes-sur-Mer en ging terug naar Parijs. Hier wist hij een speciaal stempel in zijn carnet te krijgen dat hem de mogelijkheid bood om zonder problemen als buitenlander in Parijs te wonen en werken. Het huwelijk met Marie Raymond liep stuk en in 1960 hertrouwde hij met de Engelse kunstenares Ursula Bardsley. Frits Klein is altijd in Parijs blijven wonen en werken.

De doorbraak van Klein in Nederland kwam in 1968 toen hij in één jaar tentoonstellingen had in Amsterdam, Nijmegen, Assen en Venlo. Ter gelegenheid van zijn tachtigste verjaardag in 1978 wijdde het Van Goghmuseum een overzichtstentoonstelling aan zijn oeuvre; op zijn negentigste was er een soortgelijke retrospectief in Pulchri Den Haag. <

OPROEP

Op initiatief van de kinderen van Ursula Bardsley en kunsthandelaar Dolf D. van Omme is er op dit moment een onderzoek gaande voor een monografie over Frits Klein en zijn oeuvre. Mocht u informatie hebben, dan zou deze van harte welkom zijn. U kunt zich richten tot: theartoffritsklein@gmail.com of The Art of Frits Klein, t.a.v. mw. W. Gertsen, Postbus 15824, 1001 NH Amsterdam.

EXPOSITIE

pAn Amsterdam - Stand 146, zo. 18 t/m zo. 25 november 2007, Parkhal van de Amsterdam Rai, dagelijks van 11-19 uur, do. 22 en zo. 25 november tot 18 uur. Info: Kunsthandel Dolf D. van Omme, Eerste Bloemdwarsstraat 19, Amsterdam, tel. 020-4274642.

ALMOST FORGOTTEN

During the pAn Amsterdam art and antiques fair, the Dolf D. van Omme gallery is showing work by Frits Klein (1898-1990), the almost forgotten artist and father of Yves, the painter famous for his monochrome blue canvases. Following a hugely successful exhibition in Nijmegen in 1968, Klein senior exhibited regularly in the Netherlands, up until his last retrospective in 1988 to mark his ninetieth birthday.

After moving to Paris in 1919, Klein began working in the French Impressionist tradition and despite Cubism and exhortations from museum directors for artists to make abstract works, he remained loyal to this painting style. An admirer of Monet, the Intimists Bonnard and Vuillard, and William Turner. Klein once said in an interview, 'I have colour combinations in my head and I then search for scenes to match these'.

After the Second World War painting was completely dominated by abstraction: any artist not painting in the style could hardly count on being taken seriously. But Klein steadfastly set his own course, his work winding up in many private collections in France, Japan and the Netherlands. Dutch critics admired his work as did French ones, who often compared him to Odilon Redon. '[Klein] starts from a dream of colours from which the motif gradually takes shape. Notwithstanding he still reverts to reality with this, albeit a dreamed up reality', one review concludes.

Whether he painted horses in idyllic tints, richly colourful florist shops or fascinating beach scenes conjured up with relative few means, his poetic realism emanates sheer joy. In all his work light and colour predominate. His preoccupation with colour stems from spending his early years in Indonesia. When he began working in Paris and later in the South of France, the colours of the Far East returned to him again. Whatever techniques he used, from velvety pastels to preparatory watercolour studies, his work reveals extraordinary mastery.

Born in Bandung of Dutch parents (his father died just days before his birth), the family returned to the Netherlands when he was five. Via a friend's parents he was introduced to paintings of the time and after his formal education decided he wanted to paint and moved to Paris, where he became a pupil of André Lhote and Kickert. In 1926 he moved to Cagnes-sur-Mer, then a Dutch artistic colony in the South of France, where he lived with his artist wife Marie Raymond and son Yves until the outbreak of the Second World War. He returned to Paris permanently and eventually remarried a British artist Ursula Bardsley in 1960.

Having initially run a judo school, Yves also became an artist. He once asked his father to prepare a canvas for him and Frits painted it in monochrome blue. Yves was so pleased with the result, he left it as it was and so began his legendary, avant-garde career. Father Frits never understood his son's work. Yves died young in 1963.

In connection with a possible monograph on the art of Frits Klein, those with any relevant knowledge may contact theartoffritsklein@gmail.com. <